

457.

Q. D. B. V.

60.

15

DE

OFFICIO

SUMMORUM IMPERANTIUM

CIRCA LIBROS

RELIGIONEM SPECTANTES,

Indultu Ampliss. Facult. Philosoph.

Ad Diem XI. Decembr. Anni M. DC. XCV.

In Illustri Leucorea

publicè disputabit

PRÆSES

M. ANDREAS KUNADUS,

RESPONDENTE

CAROLO HENRICO GERKENIO,

Jev. Fris.

Philos. & S S. Theol. Studios.

VITENBERGÆ,

Literis SCHRÖDTERIANIS, Acad. Typ.

VIRIS

Magnifico, Nobilissimo, Excellentissimoq;

DNO

DN. CONRADO LÜBBEN,

ICto longè celeberrimo,
SERENISSIMI PRINCIPIS ANHALTINI
in rebus Ecclesiasticis & Politicis Consiliario
supremoq; rationum Præfecto :

nec non

Plurimum Reverendo atq; Amplissimo

DNO

DN. HENRICO TOELEN,

Ecclesiæ Jeveranæ Pastori vigi-
lantissimo,

*Dominis, Patronis & Mæcenatibus suis
submissâ observantiâ colendis,*

primum hoc diligentia Academicæ specimen
piè consecrat

TANTORUM NOMINUM

humillimus cliens

Carolus Henricus Gerkenius.

Σὺν τῷ Θεῷ !
Dodière sub auspiciis horum & superiorum tempo-
rum variæ molis, variiq; nominis libri, limpidam re-
ligionis puritatem infestò partim pede nimium
heu! turbantes, partim strenuè & fortiter vindican-
tes. Sæpe Formula Concordiæ tentata; sæpe indignis tra-
ducta verbis: Nec temperare humano sibi potuit animus, quin in-
humano more miseris infelicis vulgi mentes in perniciosissimas
rapere sententias, *clarissima Scriptura dicta contorquendo, versiones
optimas in vernaculâ linguâ scandalosè improbando, viamq; Scepticismo,
Enthusiasmo, Quackerismo &c. muniendo*, gloriosum duxerit. Inde
tot librorum prohibitiones, tot confiscationum formulæ, tot sup-
plicia. Quæ singula utrum ex merito semper obtigerint, quibus
intentata fuerunt, meâ equidem nihil refert; hoc saltem dixisse
habeo occasionem ita suppeditatam mihi esse, liberè in liberâ A-
cademiâ cogitandi de Officio Summorum Imperantium
circa libros religionem spectantes, argumento scilicet, quan-
tum ego memini, & publicis Disputationibus nondum agitato,
& in seculi hodierni luxu, scripturientiumq; animorum frequen-
tiâ valdè necessario. *Quod ut fiat feliciter, DEUM ardentissimis adoro
suspiriis!*

§.1. Cùm Religio Rempublicam instar vinculi constringat, animosq;
hominum obedientes reddat, & à tumultu ac seditionibus arceat, ne-
quaquam errare videntur, qui curam Religionis & defensionem Eccle-
siæ, non minus ac justitiæ administrationem Summis Imperantibq;
assignant. Enimvero notanda hîc auro digna cedroq; B. Ziegleri verba,
quæ habet *L.1. de Jur. Maj. c.13. §.14* ubi ait: *Potestatem Ecclesiasticam
Principis non esse Sacerdotalem & Pontificalem, sed Imperatoriam, qua
Sacerdotes regat, ut suum officium faciant quæq; externam disciplinam
in Ecclesia tueatur.* Ita nempe Princeps, qua Princeps, non potest exer-
cere Jus Clavium, prædicare verbum & administrare Sacramenta; benè
tamen constituere Ecclesiæ ministros, curam gerere Doctorum & Do-
ctrinæ; condere leges Ecclesiasticas &c. Quò sine dubio respexit in E-
lectione Caroli Hispaniarum Regis Elector Trevirensis inter alia pro
Germaniæ salute hujusmodi Imperatorem exoptans, qui constituere
possit & emendare Ecclesiæ statum; quod idem Moguntinum quoque
admonuisse legimus apud Sabinum *in hist. de elect. & cor. Carol. V.*

§.2. Hoc igitur suo munere rectè ut fungatur sumamus Imperans, at-

tendere etiam debet ad scripta, tanquam ad arma, quibus purior Religionis Veritas nefarie nunc oppugnatur, nunc masculè defenditur. Nam & hic valet Vetus Philosophorum Canon: **Qvi vult finem, velit & media ad finem ducentia**; ut adeò qui religionem puram velit, eum oporteat pura etiam velle scripta religionem concernentia. Id quod antiquis olim temporibus rectè observabant Imperatores Constantinopolitani, qui libros suspectos ad Episcopos, ad Synodos, ad Concilia mittebant, datam ibi sententiam audiebant, si bonam deprehenderent, approbabant; sin ex iniquo profectam animo inveniunt rejiciebant, & ad alias Doctorum congregationes deferebant. Sicut de hoc utramq; paginam facit historia Constantini in professionem Arii eadem ferè methodò inquirentis. *v. hist. tripart. L. 3. c. 6. & 7.*

§. 3. Est autem Officium hoc actio secundum æquitatis & prudentiæ politicæ regulas circa libros religionem spectantes nomotheticè occupata, ad quam reipublicæ suæ præstandam Summus Imperans vel ipsa Lege naturæ obligatur. *Actionem* voco manu ductore usus Excellentissimo Rechenbergio, qui *Lineam. Phil. Civ. c. XI. §. 2.* officium in genere, *actionem hominis ad cuius præstationem in vitâ sociali lege aliquâ obligamur*, stylo Ciceronis appellari posse existimat. Et mente sanè meâ non assequor, cur non dici queat actio, cum actio omninò requiratur, ut disponat & actu occupetur Imperans in libris aut promovendis & juvandis, aut prohibendis & rejiciendis, aut interdum abolendis, & in Autore puniendis. Ubi tamen & hoc observandum, eum jam non circa omnes in genere libros, sed circa illos tantum versari, *qui religionem spectant*; nec pro lubitu cum his agere, sed *secundum æquitatis & prudentiæ politicæ regulas* debere procedere, ita ut nihil aggrediatur, nisi quod æquum sentiat, & optimis rationibus conveniens. Hoc enim modo, quam intendit, obtinere tandem poterit *tranquillitatem & salutem suæ Reipublicæ, obligatus* eidem ad *hujus officii præstationem vel ipsa natura lege*. Sive enim Socialitatem, sive aliud Juris naturæ fundamentum, constituas semper hoc tibi munus pro ratione hodierni status occurret; dum ad ista pertinet officia, quæ cum rationali & sociali hominis naturâ ita congruunt, ut humano generi honesta & tranquilla societas citra illa constare nequeat.

§. 4. Origines suas non infanz *πολυπραγμοσύνη* aut ambitioni Imperantium, sed ipsi DEO Ter Opt. Max. debet, qui tanquam Ens opti-

restringitur. Nemo hinc miretur nostris Principibus liberisq; Germaniæ Statibus partes istas concedi. Sive enim mixtam è Monarchiâ & Aristocratia Imperii formam, cum Limnæo *J. P. L. 1. c. 10.* statuas, sive cum Monzambano prorsus irregularem appellites, non multum à vero aberrabis. Superioritas enim territorialis Majestati æmula tribuit Statibus, quod apud alios summo Capiti Majestas reservat.

§ 6. Libri circa quos hoc versatur officium religionem spectant, atq; aut principium ejus normativum constituunt, aut ex tali principio normativo hauriuntur. Illi variant pro diversitate religionum. Sic nempe apud Christianos scripta Prophetica & Apostolica, apud Gentiles Oracula, apud Judæos libri solius Veteris Testamenti in alienum pessimè detorti sensum, apud Mahumedanos Alcoranus &c. in pretio ponuntur. Hi vel publicâ, ut Christianorum symbola, vel privatâ autoritate sunt consignati, ut Patrum scripta & recentiorum apud nos Theologorum; apud Judæos Rabbiorum, apud Gentiles Numæ &c. Omnes autem isti libri meâ sententiâ vel utiles sunt, vel inutiles, vel noxii. Aut enim veram religionem tractant, aut falsam; tertia non datur: si veram, aut ita sunt adornati, ut aliquod præstent commodum, aut sic ut nullum; inde utiles & inutiles: si falsam, necesse est, ut damnum dare possint, & hinc noxii.

§ 7. Utiles itaq; illos voco, qui veram religionem tradunt, & reipublicæ salutem promovent. Atq; inter hos primum meritò locum sibi vendicant Libri Prophetici & Apostolici, ipsissimum Dei verbum, literis comprehensum & in Sacrum Codicem relatam. Non agrè id ferant Judæi, Mahumedani, aut Gentiles, cum ipsa Veritas sic loqui jubeat, & divinitatem istorum librorum evincant non tantum tot cruenta multarum myriadam suffragia, nec, quod inter tot Antiochi Epiphani, Diocletiani, Maximiani, &c. machinationes salvi manserint & superstites, sed & tum ingens miraculorum celebritas, quibus sermonibus fidem fecere horum oraculorum præcones; tum singularis materiæ & amanuensium antiquitas, tum sermonis character, qui Deum loquentem non dedecet, tum harmonia immutabile principium arguens, tum deniq; incredibilis vaticiniorum profunditas, eventusq; certitudo firmissima. Unde agnoscimus & manibus penè palpamus clarissima Divinitatis vestigia, quibus etiam permoti amplius non dubitare possumus, quin scripta ab hoc principio legitime deducta bona sint atq; utilia.

§ 8. Quale ergò merentur encomium Oecumenica fidei Christianæ

ftianæ Symbola, orthodoxæ etiam particularium Ecclesi-
arum Confessiones, Patres itidem & aliorum candidorum
Theologorum opera. Licet enim Symbola parem cum Scri-
pturâ S. auctoritatem non obtineant; & Patres variis (aut proprio er-
rore, aut hæreticorū abominabili impietate inductis) obnoxii nævis sint;
tamen, cum illa sint breves & maximè piæ atq; in verbo Dei solidè funda-
tæ Confessiones, *hi verò (speciatim scilicet ac propriè Patrū nomine dicti)*
Christianæ religionis certitudinē magno consensu firment, interpretati-
ones eruditissimas tradant, hærese *av* confutationem, optimumq; rerū ac
sententiarū delectū suppeditent; magni merito semper æstimari debent.
v. B. Gerhardus in Conf. Cathol. Part. 2. c. 12. p. 550. Sicut & tandem quæ
ab aliis Viris sinceritate, eruditione ac iudicii gravitate
conspicuis, *aut* ante nostra tempora, *aut* hoc ipso ævo publicata cer-
nuntur opera. *Sive* enim proveniant à toto quodā Collegio, *sive* ab uno
aut altero insigni Doctore, & tunc *aut* exponant salvificam veritatē, *aut*
ab Adversariorum strophis liberent, *aut* Commentarium in Libros bi-
blicos adornent, *aut* in historiâ Ecclesiastica desudent, multum ad ser-
vandam religionis puritatem conferunt.

§. 9. Seqvuntur nunc Libri inutilēs, qvi Autorem na-
cti innoxium, sed & simul tam necessariâ peritiâ & eruditione, quam
bibliotheca & industria, materiâ etiam & causâ scribendi deftitutum,
non oppugnant quidē religionem aut labefactant, sed ideo tamen repre-
hendendi sunt, quod nec usum habeant, nec fructum, cum vel ea tra-
ctent, quæ in aliis melius & exquisitius tradita inveniuntur, vel de lanâ
caprinâ, tanquam de rebus patriæ ipsissimam salutem atinentibus decla-
mitent. Conquestus est de istiusmodi scriptis suo jamjam tempore acu-
tissimus Danhaverus in præfatione ad Hodosophiam. Ego
verò facile diffunderer in exempla, nisi odiosum id esset & ipsa chartæ
angustia cohibere stylum jubeat.

§. 10. Quod igitur ad NOXIOS deniq; attinet, adversantur illi veræ reli-
gioni, impedimenta ponunt & obstacula, falsamq; juvant ac introdu-
cunt. Distingvuntur à B. Gerardo in L. T. T. VI. p. 312. in *Magicos, famo-
sos, notoriè blasphemos, & variis erroribus conspersos. Magici* (nam &
*hi veræ religioni noxii deprehenduntur, vel inde quod objectum religi-
onis DEUM sanctissimum derelinquant & cultum eidem debitum Sata-
næ turpiter destinant)* aliàs vocantur *curiosi* Græcis *ἑρῆμοι*, & in tem-
plis Gentilium reponebantur, ut haberet Impostor Spiritus, quod op-
poneret S. Libris in templo DEI, & arcâ foederali asservatis. Horumq;
copia

copia nec hodiernum Seductos deficit homines, sed ut Confessiones à Veneficis saepe exortæ variaq; exempla tristissima docent, passim reperiuntur.

§. 11. Libri famosi sunt, qui non argumentis sed calumniis pugnant, stylo Satyrico religionem traducunt, variisq; errores ac delicti, injustè & contra conscientiam, ex maligno & hostili animo accusant, expressò interdum, interdum suppressò Autoris nomine. Felix talium artifex *Lucianus* olim fuit & alii quàm plurimi, quin & nostra ætas novit non paucos Scriptores in hoc genere excellentissimos, quorum partim Apologia pupillæ Evangelicæ, partim alia historica Monumenta meminere.

§. 12. Notoriè blasphemios dico, qui directè in Deum contumeliosi, scandali pleni & utilitati privatæ publicæq; adversi reperiuntur. Quales sunt, qui Atheismum, Gentilismum, Judaismum, Mahumedismum, &c. formant. Qui enim *Atheismum*, omnem è mundo religionem tollere, ipsumq; Deum negare volunt, absurdè contendendo Principum industria hujuscemodi superstitionem in legum subsidium inductam, ut mortales, quibus præcepta ad noxia impetus, si aut ratione, aut reorum certissimis poenis ad rectam vivendi normam cogi non possent, saltem Numinis timore coercerentur. v. *P. Firmianus in Seculi Genio p. 165. Qui Gentilismum*, abyssum inferunt tenebrarum & seductionis Diabolicæ, uti patet ex iis, quorum mentionem injiciunt historiarum Veteris Ecclesiæ Scriptores, quorumq; numerum D. Gerh. Meiero (*in dissert. de relig. ejusq; Differentiis §. 51.*) non obscure supplere videtur celebris ille *MACHIAVELLUS* in superstitionis paganæ, quæ Romæ olim obtinuit, laudem plurima differens. Quod tamen judicium suo relinquimus loco; addat pro lubitu, aut demat quisq; fidem. Qui porrò *Judaismum* docent, ab antiquâ & meliore illâ methodo Veterum Israelitarum longè sunt averfi, repudiant Novum Testamentum, pervertunt dicta veteris, negant SS. Trinitatem nugasq; Talmudicas superstitiones amant. Huc pertinent quos congeffit & eleganti opere refutavit *Wagenseilius in telis igneis Satanae & Judaorum contra Christum. Qui Mahumedismum*, ut *Alcomnus*, variis abundant superstitionibus & fabulis, Christiano-hæretica & Judaica mixtura in unum chaos reductis. Et eadem aliorum quoque ratio.

§. 13. Inter illos verò qui multis quidem erroribus conspersi notorie tamen blasphemii non sunt, agmen ducunt Decreta Pontificum Romanorum, de quibus vid. *B. Luth. T. I. Oper. Altenb. p. 506.* Addunt se Symbola Pontificiorum, Reformatorum, aliorumq; orthodoxiam

doxiam oppugnantium, qualia sunt Tridentinum, Dordracenum &c. quorum errores sufficienter exhibent & notant *B. Chemnitius in examine Concil. Trit. B. Hunnius in Naoné & B. Menzerus in Triad. Disput. An. 1621. Giesse editarum, alijs.* Patres etiam huic sese miscunt ordini, Scholastici nimirum quorum certe scripta eruditione sua minus Ecclesiae profuere, quam obfuere, cum Athenis Hierosolymas implicare imò mergere non dubitarint & utriusq; urbis dogmata, adeò confundant, ut nescias magisne Christum sequantur an Philosophum. Claudunt ultimò classem recentiorum Scriptorum libri, qui variis impingunt in fidem erroribus, sive proveniant à Consensu quodam Theologorum talium, sive ab uno aut altero Viro, eoque vel docto vel indocto. Horum autem alii falsam opinionem proponunt, aut defendunt; alii veram simul oppugnant & seducere homines omni vi conantur. Exempla suppeditat nostra & superior ætas quot nec integrum volumen caperet & de quibus, si percensere sigillatim debeam, merito cum *Nasone* dicam:

Designet ante dies & in alto Phœbus anhelos,
Gurgite condet aquas, quàm consequar omnia dictis.

§. 14. Quomodo nunc circa hæc librorum genera occupatus esse debeat Summus Imperans, ut secundum æquitatis & Conscientiæ regulas procedat, paucis videbimus. Existimamus autem ante omnia, non pro utilibus & bonis statim habendos esse qui tales videntur. Latet sæpe sub pulchrâ facie, deformis animus; sub elegantibus plumis, rancâ avis; sub candidò tegmine niger Æthiops, quid inde mirum, si libris etiam accidat tritum illud, ut videantur, & non sint? Dedit hæc olim contagio labem, & dare, ni Deus avertat, & laboranti Ecclesiae suæ succurrat, adhuc potest. *Arii* scripta sesamò & papavere sparsa prodibant in vulgus elucebat ex iis singularis pietas, modestiâ, decor; sed proh, quantus nimium latebat angvis in herba! non aliter cœtera etiam hæreticorum scripta foris agninam objiciunt pellem legentibus, intus autem lupum alunt. Quare sedulò cavere Magistratus debet, ne fraudibus istis imponi sibi patiatur.

§. 15. Atque ita nec vicissim omnes pro inutilibus habeat, aut noxiis, qui huic, aut illi inutiles, aut noxii videntur. Nempe ad primum sæpe intuitum non statim liquet, quid contineat liber, cum tamen ad diligentiorē inquisitionem præstantia ejus Sole meridiano clarior affulgeat. Sic *B. Lutheri* scripta, cum primâ ederentur vice, tam exosa erant, ut vix ulla gens, ulla Europæ natio, ul us reperiretur po-
B pulus

pulus, qui non frequens fuerit multusque in refutandis iis & omnimodo
supprimendis. Sed ut attentius volvere & examinare Cordatiores rem-
coeperunt in aliam mentem, atque sententiam plurimi transferunt. Pro-
stat adhuc Confessio Ferdinandi augustissimæ memoriæ, I. quam edi-
dit in epistola ad Lutherum scripta, ubi inter alia sic habet, *se quidem ex
Hispania advenam inimicum fuisse scriptis Lutheri, sed postquam nunc ac-
curatius perlegerit annotationes quasdam in Psalmos & à Confessionario
suo morticino monitus sit, ut relinquere devia & in rectum redire inimi-
cem Lutero duce festinet, aliter de Lutero scriptisq; ejus sentire, ea li-
benter tolerare, & aperte deprehendere, quàm graviter delusus fuerit à
Pontifice. v. Oper. Luth.* Est nimirum sæpe aliquis in religione Veteri abu-
sus, quem tollendum, quem proscribendum volunt. Homines sumus,
errare possumus. Nemo accuratissimorum etiam Doctorum de privilegio
omnimodæ perfectionis polliceri sibi potest. Esto igitur, damnent pluri-
mi scriptum aliquod, sint modo res, quæ diligentiorum attentionem re-
quirunt, non temerè rejiciatur.

§. 16. Sed inquiratur prius accuratè in ipsam ejus natu-
ram, an utile sit? an inutile? an noxium? Iple hic Imperans manum
admoveat, neq; enim de rebus nullius pretii, sed de religione controver-
titur, de basi & fundamento Reipublicæ. In scientiis quidem rebusq; aliis,
in medicinâ, mercaturâ &c. non excusabilis tantum sed sæpe laudanda
est Principis ignorantia ob majores melioresq; occupationes, at cognitio-
nem servandæ ita tranquillitatis negligere, illi non licet, cum nihil
sit præstantius, nihil ad incolumitatem Reipublicæ momenti majoris, &
in quo periculosius erretur. Cum verò summus etiam & divinus planè
Principum animus tantæ molis capax esse non possit, ut omnia scientiâ
suâ complectatur, optimè sibi consulat; si sapiat sapientum quoque
commercio, & assumat in partem curarum alios Viros pietate, judi-
cio, autoritate atq; eruditione conspicuos: Si ad Inspectores li-
brorum juramento aut simili obligatione ad hanc curam obstrictos, ad
sacra Collegia, ad Consistoria, ad Academies id operis remittat,
quin & si visum fuerit & necessitas exigat Synodos cogat, aut Conci-
lia Episcoporum, iisq; scripta piè ventilanda proponat, ita tamen, ut
in illorum sententiâ & decisione non statim acquiescat. Nisi
enim ipsa Veritas me fallit pro vero affirmaverim sæpe etiam Concilia er-
rasse & non illud de scriptis produxisse testimonium, quod æquum fue-
rit, quemadmodum de Tridentino & aliis res ipsa loquitur.

§. 17. Ut

27A

§. 17. Ut verò & huic malo mederi queat, sollicitus sit Imperans de ipso veri DEI verbo, tanquam de certâ normâ & regulâ, quam, ad Constantini illius M. exemplum, in medio Episcoporum ponere, & Judicem Controversiarum stare possit. Cùm enim Deum quidem ex naturâ agnoscat, sentiat etiam eum colendum esse & honorandum, quomodo autem id fieri debeat, ignoret, ipse statim colligit, esse aliquod in mundo verbum revelatum, quod Eus summe bonum miseris & errantibus mortalibus dederit, ut voluntatem inde suam rectè agnoscant. Quocunq; autem hic se vertat nullibi melius quàm, apud Christianos hoc depositum S. Literis comprehensum reperiet. Rationes in superioribus sufficienter traditæ sunt. Normam igitur hanc ita inventam semper in animo gerat & pectore, nocturnâ diurnâq; verset manu, & ceu pupillam oculi sui custodiat. Quamvis enim ipsum supremum Numen singularem in conservandâ illâ providentiam ostendat; nihilominus tamen de officio summæ Potestatis est, suam quoq; curam addere, & eò allaborare, ut fontes probè descripti & nullis hæreticorum fraudibus depravati in bibliothecis & apud doctos, frequentes adsint; si reperiantur exemplaria vel ab Arianis, vel aliis Satanae organis corrupta summâ industriâ maximoq; labore exquirantur & tollantur; versiones in vernaculâ lingvâ aut adornentur; aut præclare & sobriè jamjam adornatæ æquo pretio emptori comparandæ prostent. Prolixam hic meretur laudem tertius ab Alexandro M. Ægypti Rex Ptolomæus Philadelphus magnificentiæ laude celeberrimus, qui nullis parebat sumptibus, usq; dum ab Eleasaro Judæorum summo Pontifice sacros Veteris Testamenti libros eorumq; Interpretes impetraret & ad umbilicum sic perduceret Græcam Hebræi Codicis versionem. Cujus laboris historiam eleganter enarrat Apparatus Biblicus Walthoni p. 310. seq. Apud nos haud minori penè gloria dignos se reddidèrè Potentissimi Electores & Serenissimi Duces Saxoniae, orthodoxæ fidei semper addictissimi, nec non Sveciæ Daniæq; Reges &c. quorum benignitas & effusâ in S. Literas munificentiâ de omni interitu securè triumphant. Fulgeant singulis modò Imperantibus hæc sacrae pietatis documenta, eosq; parili inflamment ardore. Ita enim facilis observatu erit ratio illius officii, quod circa cæteros spectantes religionē libros versatur.

§. 18. Quando enimcunq; scriptum aliquod sub censum venit quod secundum Canonem verbi divini legitime est constructū, sic, ut nec intempestivâ Autoris iracundiâ aut ambitione noxium, nec e-

jusdem turpi ignorantia aut tædiosâ obscuritate inutile reddatur, utilis annumerandum, juvandumq; est & promovendum. Magnum enim secum commodum magnamq; trahit utilitatem. Nimirum si nullis literarum monumentis saniorum verborum forma custodiatur, & tanquam sigillo quodam confirmetur utiq; maximæ excitari turbæ queant maximæq; Confusiones. Variæ disseminabantur Idololatriæ ante legem, per Mosen datam. Cerinthiana & Ebionitarum hæresis latè serpebat ante conscriptum Evangelium S. Johannis. Ante decreta Synodi Nicenæ Arianorum furor multorum aures animosq; sibi devinciebat. Crypto Calvinistæ totam penè Saxoniam occupabant ante consignatam piæ Concordiæ Formulam. Non in ea enim incidimus tempora, ubi per Patriarchas ore tenus tradi verbum Dei poterat; multiplicati sunt homines, multiplicati errores. Quod si igitur scripta inventantur verum Dei cultum pie respicientia tantum abest, ut barbarico more suppressenda, ut potius juvanda sint tam sumptibus quam commendatione ac privilegiis & omni, quo fieri potest modo, promovenda.

§. 19. Quamobrem etiam sincera orthodoxorum Confessionum Symbola vindicanda ab interitu, à corruptelis adversariorum, à diffamatione & vilipendio. Illustri præiverunt hîc exemplo omnibus terrarum Dominis Saxonie Electores Potentissimi. Confessionem Augustanam procurabant & Augustissimo Cæsari exhibebant, Johannes & Johannes Fridericus: Mauritius pace Passaviensi firmabat: Augustus à Philippo Melanchthone mutatam ex originali Moguntino integritati suæ restituebat, & Formulâ Concordiæ contra Calvinianorum fraudes muniebat: quam postea Formulam ipse approbavit Christianus I, constanter insistens gloriosissimis Majorum vestigiis nec annuens precibus quorundam, qui sublatam illam volebant è medio. *v. Conc. Conc. Hutt. p. 1234.* Christianus II. singulari mandato typis eam vulgari jubebat. Johannes Georgius I. libro, quem apologiam pupillæ vocant, cruentas Jesuitarum contra Augustanam Confessionem machinationes reprimebat. Qualis quantaq; fuerit subsequentiū Electorum in hoc opere cura testatur Juramentum obligatorium ab iis, contra temeraria quorundam monita, nec sublatum, nec immutatum. Capiat hinc sibi suæq; Reipublicæ, quod imitetur Imperans certoq; sibi persvadeat, hunc esse tramitem, qui ad veram ducat concordiam; hanc esse artem, quâ ab Adversariis orthodoxi optimè dignoscantur.

§. 20. Si-

22A
§. 20. Similiter pia probataq; *Patrum scripta* ab heterodoxis in partes raptā & miserè corrupta ex antiquissimis manuscriptis restituantur & restituta publicentur. Nec enim vera laus est, quam sibi tribuunt Editores Augustini Venetiis excusi, dum in præfatione fatentur, *se removisse omnia illa, quæ fidelium (Papistarum) mentes hereticâ pravitate possent inficere, aut à Catholicâ orthodoxâ viâ abducere.* Nec probare queo, quod de Monachis è Kimmedoncio allegat Heideggerus in Anatome Concil. Trid. p. 650. referens: *Eos in bibliothecis suis audacter admodum falsarias inferre manus Scriptoribus Ecclesiasticis, integras sententias & paginas totas obliterare, imò integris ternionibus & libris excisis Autores castrare.* Eâ videlicet methodô corrumpitur non emendatur, perditur non restituitur liber. Coeterum immortale sibi nomen peperit Magnus Galliaë Rex Ludovicus XIV. qui bibliorhecā Patrum Regiis edi sumtibus, & elegantissimis describi curavit literis. Dignum opus quod amplis laudibus & in hoste totus orbis deprædicet, Literatq; omnes piis venerentur gratiis.

§. 21. Nobiliora deniq; Theologorum recentiorum scripta, ut nunquam deficiant posteritatem aut mendis scateant curanda. Si desint qui suppeditare impensas velint, ipse Princeps succurrat, si non reliqua sint exemplaria, protrahat è bibliothecis Autorem, & seculo reddat, sic cùm ederentur Altenburgi B. Lutheri scripta magnis promovebat laborem sumptibus Sereniss. Saxoniae Dux Fridericus Wilhelmus, erigebat peculiare aedes, iis qui operam præstabant, novosq; comparabat typos, ut omnia eleganter & præclare prodirent, v. Præf. ad T. I. Op. Luth. Altenb. Aliàs deplorandum & miserabile fatum est, optimos jam exspirare libros; non inveniri apud bibliopolas egregia B. Hunnii, Veterum Murgensium, Giessensium &c. opera, quorum tamen plana & perspicua simplicitas pluris æstimanda, quàm aliorum obscura Curiositas. De Brentio & aliis Viris celeberrimis nihil penè superest, aut si aliquid hinc inde sese offerat, caritas raritatem sequitur. Possent igitur fungi suo hinc Imperantes munere & libris laborantibus ac in agone constitutis promptâ subvenire manu.

§. 22. Quando verò occurrunt *Libri Sacrae* quidem normæ non contrarii, sed ita tamen comparati, ut absq; omni damno carere iis possimus, optimum fore existimaverim, si in ipso statim limine reprimantur. Quod fieri posset, si Typographis non quoslibet, sed eos tantùm liceat imprimere, qui ad Dei gloriam veritatis propagationem, & communem utilitatem pertinent, neque tamen & illos sine Inspectoris vel Decani in Academiis

Censurâ & approbatione. Equidem novum hic surgit negotium, quando attendere Imperantem oportet, ne Censores librorum *Patrum Dominicanorum* legant vestigia, & tanquam inutiles supprimant, quos paulo post paucis immutatis sub proprio edant nomine, tantum idè ut viris doctis suum exornent ordinem. Hoc enim nihil nisi contentiones & jurgia parit. Sed si Juramento obstricti Inspectores maneat in terminis, & justè agant, magnam Reipublicæ utilitatem afferent, si publicari non permittant, quos inutiles revera deprehendunt. Ita enim & bibliopola sumptus, quos eò destinârat aliis utilioribus impendet; ita & emptor sæpe non satis cautus non poterit adigi, ut, quod subinde accidit, inutiles apprehendat præ utilibus.

§. 33. Quomodo deniq; cum *noxis* qui sub manus veniunt libris procedendum sit jam inquiremus, ita tamen, ut prius aliorum consuetudines enarremus, & deinde nostram subjiciamus sententiam. *Apud Romanos* itaq;, *Livio* teste, sæpe hoc officium est Magistratibus datum, ut vaticinos, si qui in vulgus prorepserunt libros conquirerent comburerentq;. Nimirum, ceu *Valerius Maximus* L. I. c. I. prædicat, noluerunt prisci viri quicquam in civitate Romana asservari, quo animi hominum à Deorum cultu avocarentur. Quare etiam *L. Petillius*, Prætor Urbanus ex autoritate Senatus per victimarios igne facto in conspectu populi cremavit *Græcos quosdam Numæ* libros in agro *L. Petillii* scribæ inventos: & *Octavius Augustus*, memorante *Svetonio* quicquid fatidicorum librorum *Græci Latiniq;* generis, nullis vel parum idoneis Autoribus vulgo ferebatur supra duo millia undiq; contracta combussit & solos retinuit *Sibyllinos* hos quoq; delectu habito. *Apud Judæos* nefas haberetur eripere flammis scripta Christianorum quin *R. Tarphon* expresse ait: Sepelire ego cogar natos meos, nisi sicubi in manus meas incidant libri Christianorum eos cremavero, unâ cum divinis quæ ibi habentur nominibus. *Apud Christianos* Ephesi prædicante *Paulo* multi qui *Ægyptæ* tractaverant suos combusserunt libros, *Arii* scripta igni adjudicavit *CONSTANTINUS M.* cujus edictum v. apud *Nizeph. c. 25. L. 8. Nestorii THEODOSIUS & VALENTINIANUS. Eutychetis & Apollinaris, VALENTINIANUS & MARTIANUS. Severi, JUSTINIANUS & c. GREGORIUS IX. An. C. 1130.* sicut & *INNOCENTIUS IV. An. 1244. & JULIUS III. An. 1553.* Pontifices *Judeorum Libros* & imprimis omnia *Talmudica* volumina flammis addixerunt. *Saracenorum Alcoranus* *Toleti* comburebatur à *XIMENIO* Archiepiscopo, ut de eo testatur *Alvarus Gomesius* in vitæ ejus. Reliqua Pontificiorum Consilia circa libros Adversariorum demonstrant *Indices expurgatorii* & Bulla quæ quotannis Romæ in die viridum à Pontifice promulgatur. Quomodo autem Reformati soleant excipere, quæ displicent, scripta, è plurimis & notissimis exemplis sat opinor manifeste.

§. 24. Ve-

224

§. 24. Verùm enim verò hæc omnia nondum adducere nos poterunt, ut statua-
mus omnes indistinctim libros, qui noxii videntur, comburendos, aut alio modo
abolendos esse. Quod enim *ad Romanos* attinet, rectè & ex civilis prudentiæ nor-
mâ fecêre, quod *Numa scripta*, quæ juxta Lactanrium L. 1. Inst. c. 22. *Religiones non*
eas modò quas ipse instituit, sed omnes præterea dissoluebant; fatidica autem ideò
quoniam curiosos & quietis impatientes homines ad res novas moliendas facile
instigare poterant, omni studio antequam vulgarentur suppresserunt. Turbata
enim religione rempublicam quoq; eorum turbari necessum erat. *JUDÆOS* autem
quod concernit, neminem hi confundant, cùm vana superstitio vel ad alias ab-
surditates eos adigat. Sed de *CHRISTIANIS* demum notari velim, in Ecclesia
veteri martyrum persecutionibus adhuc exercita viris tantùm piis religionem fu-
isse impios libros legere, nullam vero tum extitisse formalem prohibitionem.
(*v. Heidegg.*) Interjecto autem tempore Imperatores (quædam etiam Concilia)
decreta aliqua edidisse, sed tamen hunc maximè ob finem, ut odium suum erga
falsa & impia dogmata publicè testarentur & à lectione talium eos, qui tenuiorum
in Clero erant profectuum & imperitum vulgus, minimè gentium vero illos qui
solidioris inter Antistites sacros doctrinæ erant, arcerent. Hanc enim priscis men-
tem fuisse liquidò comprobat *Concilium Carthaginense IV.* cuj cap. 16. quod in di-
stinctionem 37. retulit Gratianus sic concipitur: *Episcopo Gentilium libros non legat*
hereticorum autem pro necessitate aut tempore. Quid? quod & cogerentur inter-
dum Imperatores quasdam prohibitionum formulas promulgare, cùm pestifera hæ-
reticorum dogmata, eò exciperentur applausu, ut miraretur mundus sed parvo tem-
poris spatio hæreticum esse factum, metueretque turbas & seditiones seductorum.
At legisse aliàs, nemine vetante, præstantes in Ecclesiâ viros hæreticorum scri-
pta, tot pene libri demonstrant, quot ad seros remisere posteros. Quibus etiam
propriæ Confessiones accedunt & ingenuæ hujus libertatis assertiones. Sic enim
DIONYSIUS ALEXANDRINUS apud *Eusebium* L. 7. hist. Eccl. c. 7. hunc in modum
ad *Philemonem* scribens introducit. Ὁρῶμα θεοπεμπτον προσελθόν ἐπέρωσι
με & λόγῳ, πρὸς μεγρόμλῳ προσέταξε διαρρήδην λέγων. πᾶσιν ἐν ὑγχα-
νε οἷς ἂν εἰς χεῖρας λάβοις διδόνειν ἕδ ἕκαστα & δοκιμάζειν ἰκανὸς εἶ. &c. &
S. AMBROSIIUS in *Jure Canonico* dist. 37. ait: *Legimus aliqua, ne negligentur,*
legimus, ne ignoremus; legimus, non ut teneamus, sed ut repudiemus. Neq; verò
legere tantùm *Hæreticorum* scripta, sed & opiniones illorum manifestare, libro-
rumq; ab iis compositorum sive fragmenta, sive compendia, sive integrum contex-
tum, additis tamen plerumq; confutationibus, publicè edere, imò & blasphemias
impiorum recitare, permisissimum fuit. Id quod videre est in *Dialogis*, in quibus
orthodoxi cum *Hæreticis* colloquentes & mutuis pugnantes argumentis exhiben-
tur, (*vid. Augustinus in lib. de hæreticis. Hieron. adv. Pelag. &c.*) Nempe illud si-
ne dubio *S. Patres* præcavere volebant, ne alienas sententias adversariis affinxisse,
aut eas pro lubitu detorsisse suspicio oriretur.

§. 15. Cir.

§. 25. Circa bullas autem & mandata *Pontificum Romanorum*, quibus scripta interdum cremari jubentur, quæ tamen, antequam innotesceret Autor, magni æstimata fuerunt, non tam illud spectandum, quod fiat, quam quid fieri debeat? sic legitur in excerptis, Scaligeri nomen quæ præferunt p. 297. *Philippi Melancthonis Locos Theologicos Venetiis excusos Roma magno cum applausu per integrum annum, emtos lectosq; fuisse, tandem autem cum agnosceret Franciscanus quidam Monachus per Dominum Philippum à Terrâ Nigrâ, sub cuius nomine prodierant, ipsum Philippum Melancthonem indigitari, protinus exemplaria suppressa & combusta, typographum vero gravi penè censurâ vexatum esse.* Ita nimirum valet adhuc illud Poëtæ: -- Non si quid turbida Roma

Elever, accedas, examenve improbum in illâ
Castiges trutinâ.

Quæ regula tenenda quoq; est circa processum Reformatorum, quem olim jamjam taxavit B. Nicolaus Hunnius in præfatione ad *Agōneψw* theologicâ de fundamentali dissensu doctrinæ Evangelicæ Lutheranae & Calvinianæ sive Reformatæ.

§. 26. Nos hîc missis, ut nostram nunc etiam addamus sententiam, statuimus *omnes libros Magicos sedulo exquirendos & comburendos, quin & si fieri possit in Autorem ipsum animadvertendum esse.* (Nullam hæc regula exceptionem admittit; asservati enim in bibliothecis quid damni curiosè lustrantibus læpe intulerint, patet.) *Abolendos itidem libros famosos, ut & notoriè blasphemos, si nimirum ipsum αὐτοῦ γεγοῶν in manus veniat, antequam typis describatur & in vulgus emanet, in primis vel in potestatem redacto, vel demortuo, vel ad sanam reverso mentem, Autore.* Ita enim nec vola nec vestigium dementiæ relinquitur. Ast si disseminata jam sint exemplaria frustra combustione obstabit *Imperans*, cum eâ ratione omnium curiositas ad lectionem magis incitetur. Ideoq; potius curabit, ut eximantur mentibus scrupuli, ut refutentur impura dogmata, ostendatur impietas, abstergantur impacti errores & tunc moneantur bibliopola & populus ut abstineant ab iis, quorum doctrina tam blasphema in Deum, tam iniqua in veritatem inventa sit. Nam *si quis furioso* (ait Seneca Ep. 94.) *præcepta det, quomodo loqui debeat, quomodo procedere, quomodo in publico se gerere, quomodo in privato, erit ipso, quem monebit insanior. Bilis nigra curanda est, & ipsa furoris causa removenda. Idem in hoc animi furore faciendum est, ipse discuti debet, alioquin abibunt in Vanum monentium prohibentiumq; verba.* *Pari ratione etiam procedendum est cum scriptis variis erroribus conspersis, quæ tolerari possunt, si major pars sit bona, si error notus & à Viris insignibus solidè jamjam refutatus, prohiberi verò debent, si dogma, quod contra orthodoxiam spargunt, sit novum, aut ex antiquo demortuo renatum, si major pars sit mala, si in vernacula prodierit lingua.* Ita enim quid orthodoxi de eo statuunt omnibus patefceret, rudis plebecula non poterit statim corrumpi, Viri q; eruditi, ad quos interdictum restringi non debet, in ostendendis & rejiciendis sphaltibus majorem adhibebunt diligentiam & libertatem.

§. 27. Deducenda hæc forent uberius fufiusq; declaranda, sed, quo minus id jam fieri possit, leges obstant, pluribus includi rem pagellis severè prohibentes. Uticunq; tamen fuerit exitissimo paucula hæc regia non parum ostendere semitam, quæ summis ad eunda sit Imperantibus, si (quoad per scripta potest) pura servari religio, publica obtineri salus, atq; sic procurari debeat ille hujus officii omnibus desiderii s votisq; comprecandus **FINIS.**

S. D. G.

A & Ω.
HÆc ergo tandem pulchriora tempora
Mundi senectus protulit,
Erroribus quæ cuncta turbant maximis,
Et veritatem supprimunt?
Vix mensis, ah! vix una transit hebdomas,
Quæ scripta non trudat nova,
Novumque trudat insimul delirium
Vanæque mentis somnium,
Sed esto! Summus omnium Vindex **DEUS**
Ecclesiam rutabitur,
Illamque cunctis eximens periculis
Servabit integram sibi.

Hic interim *quid Imperantem oporteat*
Egisse, munere ut suo

Fungatur, id dum sustines ostendere,

GERKENI, *Amice plurimum*

Dilecte, sat monstrare jam videberis,

Illi addidisse calculum

TE cœtui, qui saniora diligit

Infana scripta proterens.

Hæc in honorem

Clariss. & Præstantiss. DN. RESPONDENTIS,

Factoris atque Amici sui estimatissimi
deprop.

M. Andreas Kunadus,
Præses.

CAROLUS HEINRICUS GERKENIUS,

Avoye. substit. c. loco k.

Currens hinc ageris velocius.

Cuncta movent Superi, Fatis nos ducimur omnes
Improbâ qui torpet desidiâ, trahitur;

C

Vivida

Vivida' sed sano cuicumque in pectore Mens est,
Ducitur haud graviter, sponte viamque terit,
Tu quoque, GERKENI! Ducentes læte secutus,
Palladis, ut jussum, culmina sacra petis;
Blandior hinc ageris currens velocius ultro:
Ocius occurrant præmia digna tibi.

*Doctissimo Dno GERKENIO, Fautori suo æstu-
matissimo, ex Cathedra Academ. publice
Respondenti, paucula hac sincerioris affe-
ctus testandi ergo ponebat proper. calam.*

Joh. Heinr. Becker,
Esenæ-Friso.

Nescit in obscuro vitæ consumere cursum
Qui semel ex animo cœpit amare Deas,
Extent ni semper studii documenta probata
Doctis publicitatis, mœnibus & patriæ.
Hoc Tibi GERKENI curæ cordique fuisse
Ostendit cunctis egregium specimen;
Et cum primitias studii laus ampla sequatur;
Quæ quæso meritis fama oritura TUIS?
Applaudo ex animo. NUMEN tua cœpta secundet,
Ut tandem patrio LUMEN in orbe lies.

*Sic Pereximio Dn. Respondenti, AMICO
carissimo, gratulatur & studiorum
exoptatissimos successus precatur*

Hinr - Clemens Dithmers,
Luneburg, SS. Theol. C.

Qvam vigil in studiis Doctorum castra sequendo,
Tu curâ Musas fervidiore colis:
Jam specimen præstas, Parnassi culmina scandens;
Hinc favet & Phæbus Pieridesque Tibi.

Gratu.

Gratulor ergo Tibi, GERKENI, dulcis Amice!
Utque feras studiis commoda digna precor.

*Ita Amico suo de singulari eruditionis
mcleremate gratulabatur*

Johannes Holzapfel / Leucostomat.
Frisius, S. Theol. Studios.

Consequeris laudes Tibi quas Witeberga paravit
Præmia Virtutis, nominis atque decus.
Idcirco Clari calcas vestigia PATRIS,
Et Studiis propriam porrigis ipse manum.
Pervigil in Musis postquam noctesque diesque
Sudasti, Cathedræ nunc documenta probas.
Pugna gravis cunctis etenim subeunda videtur
Victricis palmas mens ubi docta petat.
Abditus est nodus, quem Docto Præfide fretus
Ingenioque tuo solvere rite paras.
Gratulor idcirco toto tibi pectore FRATER
Te ducat constans Fama per ora Virum,
Atque DEUM veneror submissa voce potentem,
Sedulus ut Musis invigilare queas.

* * *

Als Lob so dir schon längst diß Wittenberg bereitet /
Die Cron so dir dein Fleiß zu geben stets bemüht /
Kömmt nunmehr über dich mit vielen Glück begleitet /
Und schmückt sehr schön dein Haupt / da noch die Jugend
blüht.

Diß ist der feste Schluß: Wer fleißig stets studieret /
Und dessen höchste Lust nichts denn die Bücher sind /
Der kriegt den Tugend Lohn / und wird vom Glück ge-
führt
Auff dem Catheder Stuel / da man dich jezto find.
Deß

Deßwegen mir diß an/ so dir zum Lob bereitet/
Die Hand / so dir verwand. Diß soll der Wunsch nur
seyn :

Den Fleiß/den du stets liebst/ der dich auch iesz leitet
An vorerwehnten Orth/ laß dir zur Seit allein
Als ein Gehülffin seyn. So wird dein Glück recht grünen/
Und Ruhm wird iederzeit zu deiner Seiten stehn/
Erschallen wird dein Lob biß an die Himmels Bühnen/
Des Vaters Gang wirstu zu seiner Zeit nach gehn.
Befegnet sey denn nun dein stetiges Beginnen/
Dein Fleiß und Arbeit laß auch nicht vergeblich seyn/
Der Höchste so da kan der Hohen Herz gewinnen/
Das Glück so dir vorsteht mit meinen Wunsch treff ein.

Sic Fratri suo Carissimo singulare hoc eruditionis specimen edenti applaudere voluit

Balthasar Christian Gerkenius,
SS. Theol. Stud.

Pulpita dum scandis DOCTORUM docta VIRORUM,
Eximium profers ingenii specimen ;
Hinc etiam surget, tandem TIBI GLORIA, FAMA,
GLORIA, FAMA, quibus scandis in astra poli,
Perge igitur, recto cœpisti tramite, GERKEN
Optime, sic studiis consulis ipse TUIS;
Sic & CUNCTIPOTENS addet pensare labores,
Et dare pro meritis digna brabea TIBI.

*Im Eximio ac Doctissimo Dn. Respondenti,
Conterraneo nec non Contubernali suo
hoc manus atq; mentis sue pignus ad
amicitiæ aram deponere voluit*

Anthon Dieterich Drost/
Phil. Cultor.

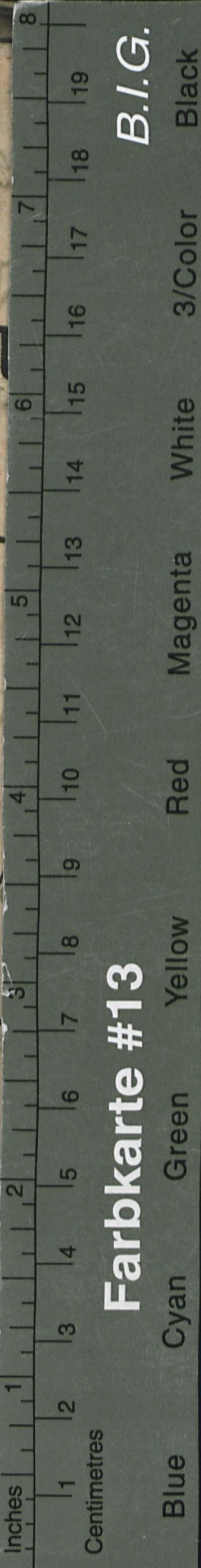
60 A

56

ULB Halle 3
002 635 348

B.I.G.

Farbkarte #13

V. 60. 15

CIO
PERANTIUM
IBROS

PECTANTES,
lt. Philosoph.
ni M. DC. XCV.

encorea
tabit
S

KUNADUS,
TE
GERKENIO,

ol. Studios.
Æ,
, Acad. Typ.

